

Maven presenteert:

Gerard 't Hooft, Paul Hooykaas, Jeroen van den Hoven, Liza Huijse, Merlijn Hurx, Rolf Hut en Michel Frijns, Vincent Icke, Bart Jacobs, Stine Jensen, Marian Joëls, Jelle Jolles, Bas Jongenelen, Donald Kalff, Inge Loes ten Kate, Arnon Kater, Maarten Keulemans, Martijn Kleppe, Nicole Krekel, Neelie Kroes, Sywert van Lienden, Martijn Manders, Yuri Matteman, Koert van Mensvoort, Mark Mieras, Jeroen Mirck, David Nieborg, Nelleke Noordervliet, Henk van Os, Ab Osterhaus, Bert Otten, Aske Plaat,

Kim
Jan-Willem
Jan
Marlies
Menno
Steven Schuit,
der Sijs, Appy
Spreeuwenberg
de Groot,

Nederland in ideeën

Putters,
Romeijn,
Rotmans,
Schijven,
Schilthuizen,
Nicoline van
Sluijs, Jaap
en Rindert
Jeroen Smit,

Jim Stolze, Nico van
Tiecke, Rens van
Twaalfhoven,
Boris

101 denkers over
inzichten en innovaties

Straalen, Tobias
Tilburg, Merlijn
Manon Uphoff,
Veldhuijzen

van Zanten, Alex
Vermeulen, Peter
Vet, Charlotte
Vrijenhoek,

die ons land
verander(d)en

Verkade, Ivar
Verstraten, Louise
Vlek, Terry
Cordula

Wagner, Cor van der Weele, Andreas Wismeijer, Tijn van der Zant, Jelle Zuidema, Marcel Zuijderland, Yoeri Albrecht, Stef Aupers, Sander Bais, Bram Bakker, Stan Bentvelsen, Dave Blank, Rens Bod, André Boorsma, Teun Bousema, Hans Bousie, Ivo Broeders, Eva van den Broek, Asha ten Broeke, Stijn Bussels, Martijn van Calmthout, Hans Clevers, Cees Dekker, Ronnie van Diemen-Steenvoorde, Theo

Doreleijers, Heleen Dupuis,
Lucas Ellerbroek, David Fontijn,
Viktor Frölke, Rutger Jan van
der Gaag, Annemarie van Gaal,
Jeroen Geurts, Désirée van
Gorp, Beatrice de Graaf, Adrian
de Groot Ruiz, Ferry Haan, Boris
van der Ham, Ronald Hanson, Bas
Haring, Willem Haverkort, Roel
Hermans, Cars Hommes, Jan van

Hooff onder redactie van
Mark Geels en Tim
van Opijnen

Innovatie als moreel concept

JEROEN VAN DEN HOVEN

Hoogleraar Ethiek, TU Delft

In de eenentwintigste eeuw gaat het bij innovatie niet meer als vanzelfsprekend over 'harder, sneller, meer, leuker en makkelijker'. Het gaat steeds vaker over 'veiliger, transparanter, duurzamer, rechtvaardiger'. De toekomst vraagt om nieuwe technologie die ons in staat stelt aan meer van onze maatschappelijke en morele verplichtingen te voldoen. Op die manier wordt innovatie een instrument voor morele én economische vooruitgang. Dat is een nieuwe manier van kijken naar innovatie: innovatie als een *moreel* concept.

318

We zien ons vaak geplaatst voor een keuze tussen meerdere verantwoordelijkheden, verplichtingen of publieke waarden – in ons persoonlijk leven en in het publieke domein. Het morele dilemma is hiervan een schoolvoorbeeld. Zo kunnen we ons bijvoorbeeld gesteld zien voor een keuze tussen milieu en duurzaamheid enerzijds en economische groei en werkgelegenheid anderzijds. Of tussen efficiency enerzijds en veiligheid op het spoor of in de haven anderzijds. Of tussen nationale veiligheid en privacy op het internet. De keuze voor het een sluit het ander uit. Het is óf, óf. Maar innovatie zou juist gericht moeten zijn op én, én.

West-Duitsland werd in het laatste kwart van de vorige eeuw gekenmerkt door politieke spanning tussen de Groenen en een gevestigde politieke orde. De spanning tussen waarden als duurzaamheid en economische groei werd in de politieke verhoudingen manifest. Omdat deze spanning maatschappelijk zeer prominent was en niet te ontkennen viel, vormde ze een directe aanleiding om te innoveren in de vorm van de ontwikkeling van duurzame

technologie. Innovatie betekende hier dat de wereld met behulp van technologie zo werd veranderd dat kiezen tussen twee belangrijke waarden niet langer nodig was. Duurzaamheid en groei gaan nu samen. Duitsland is nu marktleider in Europa – en misschien wel in de wereld – op het gebied van *sustainable technology*. Innovatie loste een prominent maatschappelijk dilemma op.

Een ander voorbeeld. Europa werd in de laatste decennia van de vorige eeuw voor gek versleten door de VS, omdat er in de EU-zone zoveel belang werd gehecht aan privacy- en gegevensbescherming. Nu er een samenloop is van 'big data' en post-9-11-securitydenken en iedereen langzamerhand begint te begrijpen wat de vérstrek-kende rol van ICT in de eenentwintigste eeuw is, is er inmiddels ook buiten Europa veel belangstelling voor in Europa ontwikkelde *Privacy Respecting Technologies* en *Privacy Enhancing Technologies*. Die waren niet in Europa ontwikkeld zonder de spanning tussen nieuwe ICT-functionaliteit en de erkenning van het belang van respect voor de persoonlijke levenssfeer. Verantwoorde innovaties veranderen de wereld op zodanige wijze dat we aan meer verplichtingen kunnen voldoen – economische groei en duurzaamheid, privacy en nationale veiligheid – dan voorheen.

319

Op deze wijze opgevat is innovatie niet alleen een economische motor of een *nice to have*, maar ook een morele verplichting. Want als je vandaag de mogelijkheid hebt om door innovatie de wereld zo te veranderen dat je morgen een dilemma kunt vermijden of aan meer verplichtingen kunt voldoen dan vandaag, dan heb je vandaag de morele plicht om te innoveren. Althans om dat te proberen, want er is geen garantie dat het altijd lukt.

Als we innovatie primair vanuit morele en maatschappelijke vraagstukken zouden benaderen, dan zouden we in een vroeg stadium van innovatie en ontwikkeling een beter beeld hebben van het programma van morele en maatschappelijke eisen en dan zouden we ook grote economische missers en maatschappelijke debacles kunnen voorkomen. In de discussie rond het elektronisch patiëntendossier (epd) en de slimme elektriciteitsmeter, die allebei

strandden op een privacybezwaar in de Eerste Kamer, is vanaf het eerste begin onvoldoende rekening gehouden met maatschappelijke en morele bezwaren en overwegingen. Een écht slimme meter en een slim epd waren zo ontworpen dat deze tegenwerpingen vanuit privacygezichtspunt in het ontwerp zouden zijn meegenomen.

Een geheel nieuwe wereld – en een *global market* – van verantwoorde innovaties ligt aan de voeten van ondernemers als we ook leren ontwerpen en ontwikkelen voor morele en maatschappelijke vraagstukken en vroegtijdig leren denken over programma's van morele eisen, zoals welzijn, transparantie, gelijkheid, democratie, privacy en duurzaamheid.